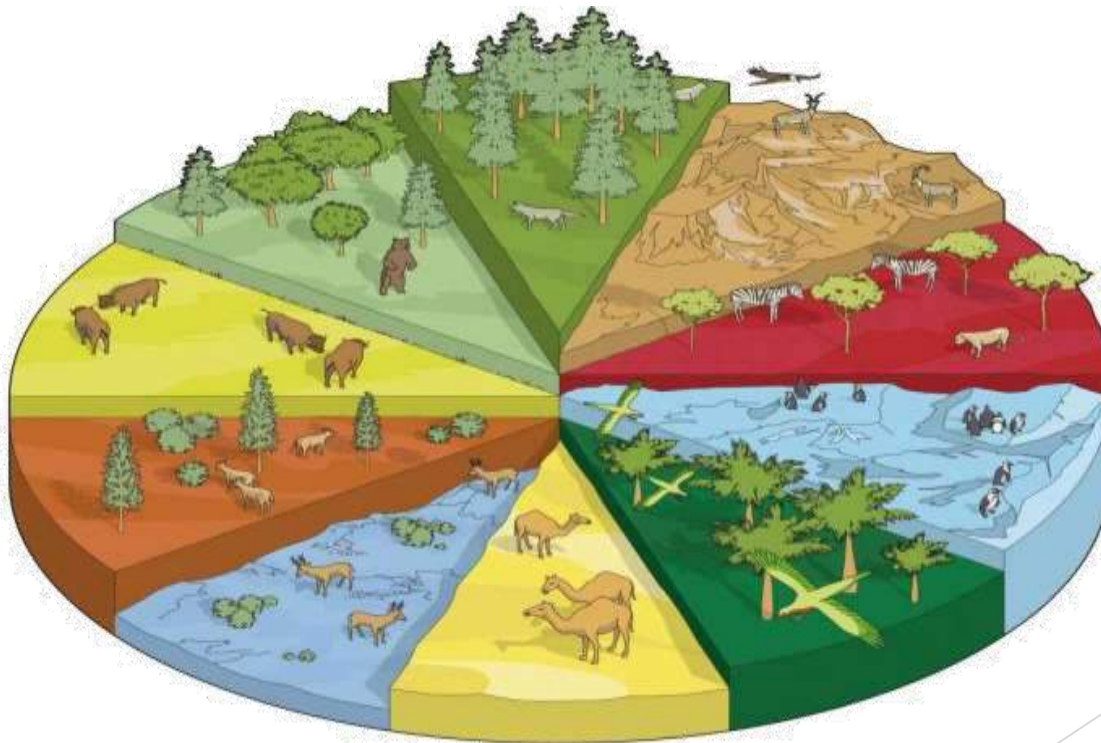

Вид. Критерії виду. Механізми видоутворення. Мікроеволюція та макроеволюція

Мета: Сформувати знання про вид, як основа мікроеволюції. Видоутворення і макроеволюційний процес. Розвивати навички аналізувати ті чи інші види. Виховувати любов до природи і різноманітність видів.

Базові поняття і терміни: вид , видоутворення, мікроеволюція , макроеволюція.

Тип уроку: засвоєння нових знань умінь та навичок.

Хід роботи

1. Організація класу
2. Актуалізація опорних знань: перевірка домашнього завдання, таблиця.
3. Мотивація навчальної діяльності
4. Вивчення нового матеріалу
5. Узагальнення
6. Домашнє завдання

Вид

- вперше поняття виду як структурованої одиниці органічного світу дав англійський натураліст Джон Рей
- вид як основну класифікації використав Карл Лінней

В сучасній біології вид трактують не як застиглу статичну одиницю різноманітності живого, а як динамічну систему – основний етап еволюційного процесу

Джон Рей (1628-1705)

У межах одного виду можна нарахувати різну кількість популяцій: від однієї до кількох тисяч.
Це пов'язано з нерівномірністю розміщення на території, яку займає вид, і різноманітністю природних умов в ареалі

Карл Лінней (1707-1778)

Вид

- **Вид** – сукупність особин, що мають спадкові подібності морфологічних, фізіологічних, біохімічних особливостей, здатних вільно схрещуються між собою та давати плодюче потомство, пристосованих до певних умов життя та населяють певний ареал в природі.
- **Мікроеволюція** – еволюційні процеси, які відбуваються на рівні популяції та призводять до утворення нового виду

В природі трапляються види-двійники, подібні за зовнішньою будовою. Тому, щоб уникнути помилок, використовують не одну ознаку, а комплекс критеріїв

Критерії виду

• морфологічний	• біохімічний
• генетичний	• географічний
• фізіологічний	• екологічний

Вид Людина розумна

Критерії виду

Морфологічний - схожість зовнішньої і внутрішньої будови організмів одного виду

Генетичний - кількість і структура хромосом виду (каріотип). Кожен вид має чітко визначений набір хромосом

Фізіологічний - схожість процесів життєдіяльності й можливості схрещування

Біохімічний - можливість розрізняти види за біохімічними параметрами (будовою білків і нуклеїнових кислот)

Географічний - зона поширення виду (ареал). Існують види з розірваним ареалом і види з дуже великим ареалом поширення

Екологічний - умови існування виду, його місце в біоценозі, взаємовідносини з іншими видами

**Два різні
біологічні види**

Вівчарик весняний

Вівчарик-ковалик

Способи видоутворення

- існує кілька можливих способів утворення нового виду;
- найважливішою умовою є ізоляція окремих популяцій виду

Способи й механізми видоутворення

<u>Тривалий період</u>	<u>Миттєво</u>
<ul style="list-style-type: none"> • географічне (алопатричне)	<ul style="list-style-type: none"> • гібридизація
<ul style="list-style-type: none"> • екологічне (симпатричне)	<ul style="list-style-type: none"> • шляхом поліплоїдії

Географічне (алопатричне) видоутворення

- нові форми організмів виникають як результат розриву ареалу й ізоляції окремих популяцій. У кожній ізольованій популяції внаслідок дрейфу генів і добору змінюється генофонд;
- настає репродуктивна ізоляція – неможливість схрещування особин, що веде до утворення нових видів;
- причинами розриву ареалу можуть бути гірські процеси, льодовики, утворення річок та інші геологічні процеси

Ведмідь білий

Ведмідь бурий

Екологічне (симпатричне) видоутворення

- нові форми організмів займають різні екологічні ніші в межах одного ареалу;
- ізоляція відбувається внаслідок невідповідності часу і місця схрещування, поведінки тварин, споживання різної їжі, пристосування до різних способів запилення в рослин тощо

Екологічні раси квіткових мух можуть розвиватись на представниках родин Хрестоцвіті, інші – Бобових, треті – Пасльонових.

В результаті мутацій з рас можуть сформуватись необоротні генетичні зміни, що будуть підтримані природним добором і необхідністю пристосувань лише до життя на рослинах конкретного виду

Квіткова муха

Екологічне (симпатричне) видоутворення

Ранньоквітучі та пізньоквітучі раси у росли (весняний і літній дуби: одна цвіте у травні, друга у липні)

Сезонні раси у прохідних риб. У деяких осетрових видів риб одні нерестяться восени, інші навесні (ярі й озимі)

Екологічне видоутворення

I. Збільшення чисельності виду, загострення боротьби за існування, розселення особин виду в різні екологічні умови в межах старого ареалу

II. Мутації, комбінативна мінливість та відбір особин під впливом нових екологічних факторів

III. Виникнення біологічної ізоляції, відмінностей у складі генів та хромосом, втрата здатності схрещуватися з іншими популяціями цього ж виду та давати плодюче потомство

IV. Виникнення нових видів

Гібридизація

- нова форма організмів утворюється внаслідок схрещування двох видів (рослини, безхребетні, хребетні);
- гібриди часто бувають стерильними, проте успішно розмножуються вегетативно

Гібридизація

Поліплоїдія

- нова форма організмів утворюється зі старої шляхом поліплоїдизації (кратного збільшення числа хромосом). Поширена у рослин

Різні види картоплі

Мікроеволюція

- Внутрішньовидовий еволюційний процес, що веде до його змін (утворення нових популяцій, підвидів, видів)

Рушійний чинник еволюційних змін – природній добір

Матеріал для мікроеволюційних змін - мутації

Відбувається формування адаптацій – пристосування будови, функцій, поведінки організмів до певних умов існування

Адаптації спрямовані на підвищення стійкості живих організмів

Адаптації

морфологічні адаптації (захисне забарвлення, колючки, товста кутикула, волосяний покрив, жировий шар тощо)

біохімічні адаптації (сталість біохімічних процесів, вироблення певних ферментів)

фізіологічні адаптації
(стійкість фізіологічних параметрів: стала температура тіла, вміст кисню, вуглекислого газу, вміст цукру в крові тощо)

етологічні адаптації
(поведінкові реакції для уникнення небезпечних ситуацій, наприклад страх змій та уникання контактів з ними через побоювання отруйних укусів)

Ящірка молох (будова шкіри дозволяє збирати і споживати росу)

Саксаул (листки перетворені на луски)

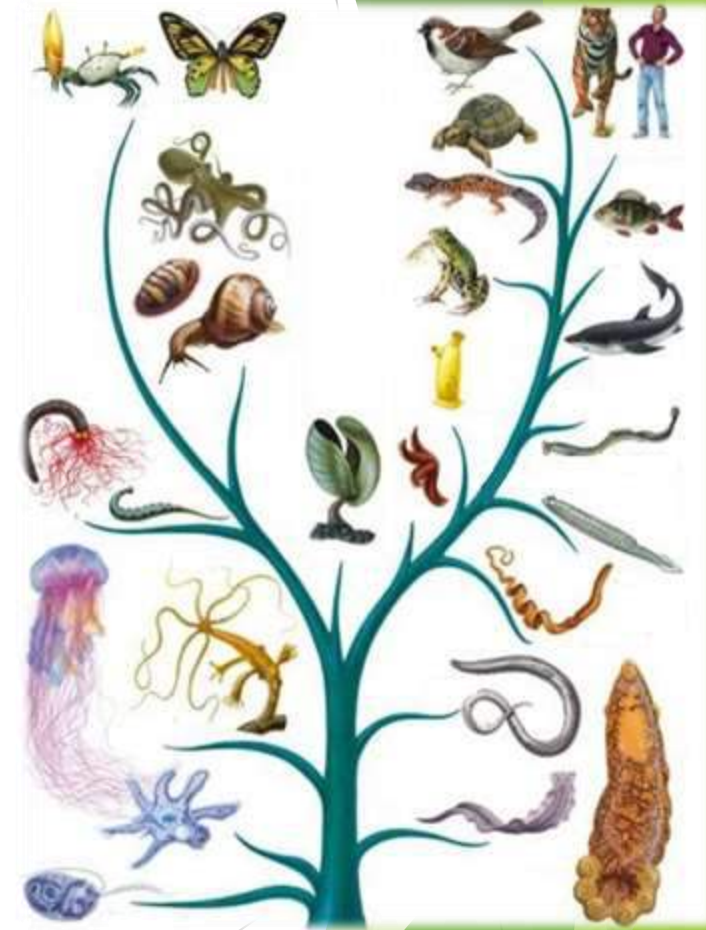
Верблюд (жир у горбах — запас поживних речовин і води)

Морфологічні адаптації до життя в пустелі

Макроеволюція

- еволюційний процес, що призводить до виникнення надвидових груп; процес утворення з видів нових рядів, з рядів – родин, з родин – рядів іт.д.

- ✓ Триває впродовж довгих проміжків часу
- ✓ Недоступна для безпосереднього спостереження
- ✓ Розглядається як результат поступового накопичення та поєднання мікроеволюційних змін

Основні форми макроеволюційних змін

дивергенція

Кашалот

Бегемот

Лось

Дивергенція. Тварини, які походять від спільного предка

конвергенція

паралелізм

Морж

Справжній тюлень

Вухатий тюлень

Тварини, які незалежно пристосувалися до життя у воді

Основні напрями макроеволюції

Біологічний прогрес –
напрямок еволюції, за якого народжуваність у популяції переважає над смертністю

- ✓ напрямок еволюції, що характеризується підвищенням пристосованості систематичної групи до середовища існування

Критерії біологічного прогресу:

- збільшення чисельності особин;
- розширення ареалу існування;
- зростання числа таксонів

Біологічний регрес –
напрямок еволюції, за якого смертність у популяції переважає над народжуваністю

- ✓ напрямок еволюції, що характеризується зниженням пристосованості систематичної групи до середовища існування та її поступовим вимиранням

Критерії біологічного регресу:

- зниження чисельності особин;
- звуження ареалу існування;
- зменшення числа таксонів;
- вимирання різних систематичних груп

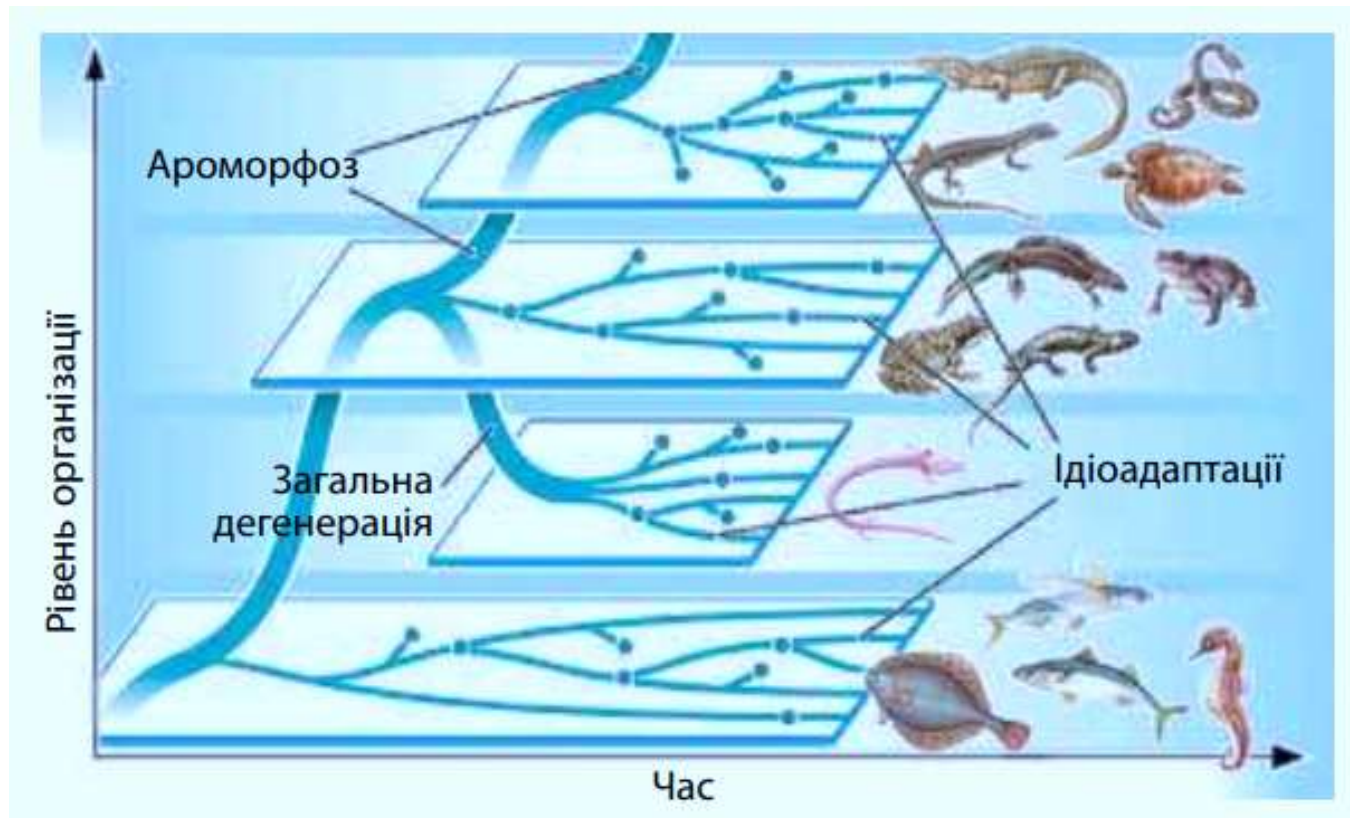

Шляхи досягнення біологічного прогресу

ароморфоз

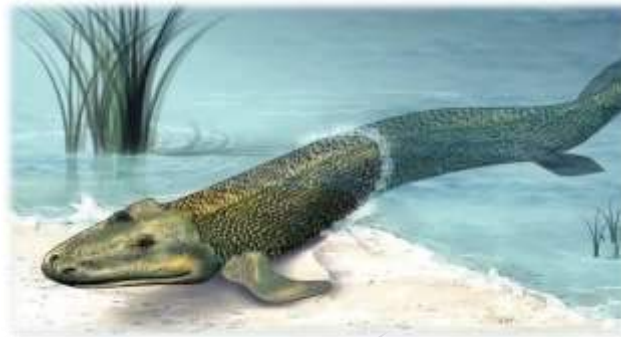
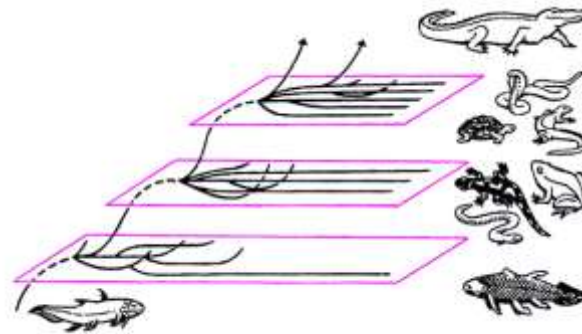
ідіоадаптація

*загальна
дегенерація*

Ароморфози — еволюційні зміни, які суттєво підвищують рівень організації організмів і відкривають можливості для опанування нового середовища існування:

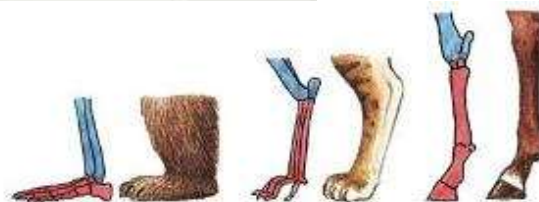
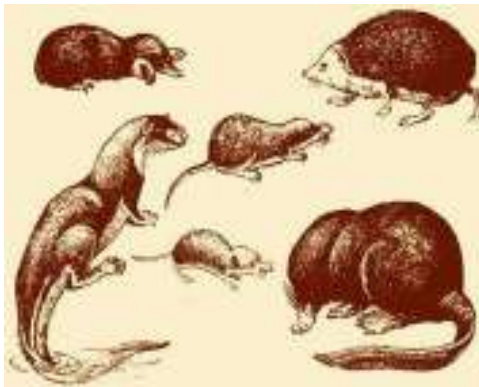
- фотосинтез;
- статеве розмноження;
- багатоклітинність;
- легеневе дихання;
- амніотичні оболонки;
- теплокровність;
- кровоносна система у кільчастих червів;
- серце у молюсків;
- квітка і плід у покритонасінних

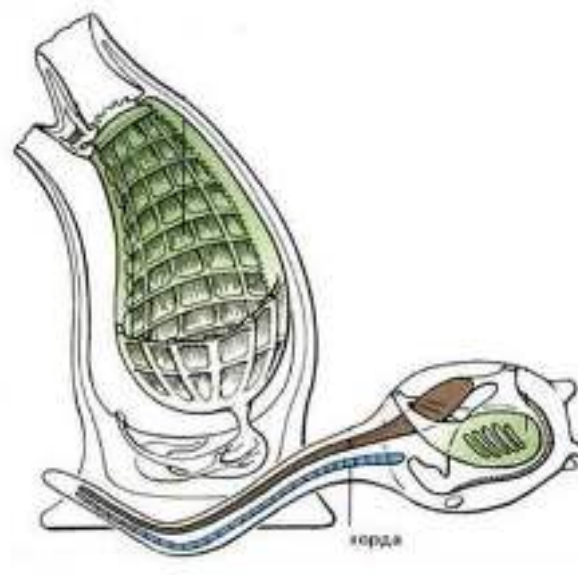
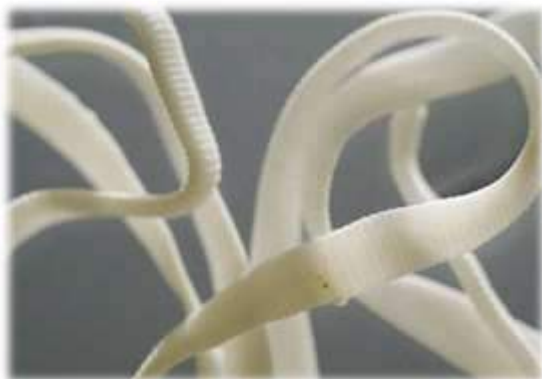
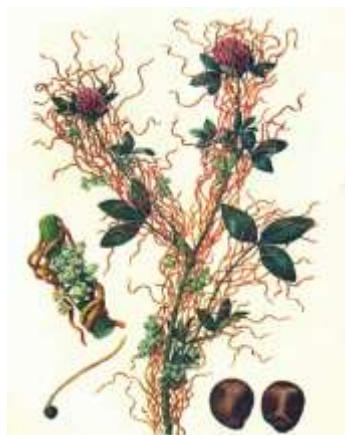
Ідіоадаптації — еволюційні зміни, що мають характер пристосування до певних умов і не змінюють рівень організації організмів:

- форма дзьоба у птахів;
- застережливе забарвлення тварин;
- різноманітність будови квіток;
- форми тіла комахоїдних ссавців;
- кінцівки ссавців

Загальна дегенерація — явище спрощення організмів, що супроводжується зникненням систем органів та функцій:

- втрата травної системи паразитичними червами;
- втрата рослинами-паразитами коренів та листків;
- редукція хорди у дорослої асцидії

Домашнє завдання

Опрацювати конспект, параграф 43,44

Підготуватися до самостійної роботи.

Повторити поняття.